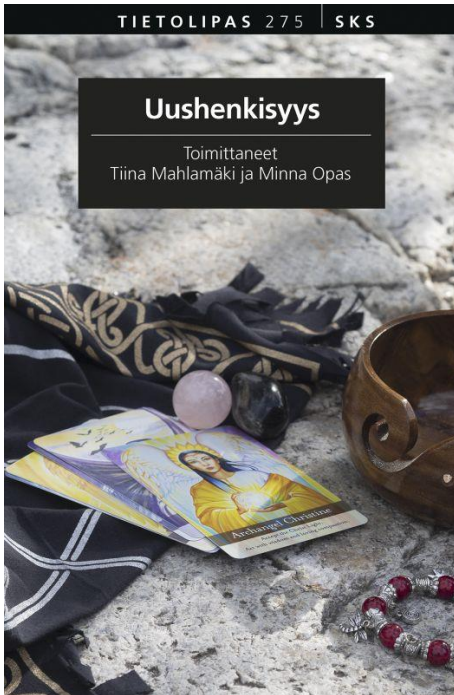

Henkisyyttä hahmottamassa

Miika Karjalainen
Helsingin yliopisto

Mahlamäki, Tiina, and Minna Opas. 2022. *Uushenkisyys*. Tietolipas 275. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki, 471 s. <https://doi.org/10.21435/tl.275>.

Uushenkisyiden kenttää Suomessa voidaan jäljittää, määritelmästä riippuen, vähintäänkin 1800-luvulle asti, mutta kuitenkin viimeistään 1980-luvulta eteenpäin. Tästä huolimatta käsillä oleva vuonna 2022 julkaistu kirja *Uushenkisyys* johdantonsa sanoin: ”tarjoaa ensimmäisen laajan suomenkielisen yleisesityksen uushenkisyystä”. Vai tarjoaako? Tieteellistä kieltä käyttäen: kyllä ja ei. Uushenkisyys ei ole mitenkään selvärajainen tai muista tutkimuskentistä irrallinen, ja monia sen piiriin kuuluvia ilmiöitä voitaisiinkin tarkastella esimerkiksi länsimaisena esoteriana, elettyinä uskontona, new agena tai synkretistisinä uskonnon muotoina. Uushenkisyiksi määriteltävistä ilmiöistä on siis kirjoitettu aiemminkin. Tämä on tiedostettu myös johdannossa. Vaikka tutkittavat ilmiöt eivät välttämättä olekaan uusia, tarjoaa *Uushenkisyys* niihin omanlaisensa rajauksen ja tältä kannalta teos on kattavuudessaan merkittävä.

Juhlakirjana julkaistu teos on saanut inspiraatiota uushenkisyttä ja elettyä uskontoa laajasti tutkineen Terhi Utraisen työstä, jonka julkaisujen pariin aiheesta kiinnostuneita voikin turval-

lisesti ohjata. Hänen populaarimpaa kenttäpäiväkirjaansa *Enkeleitä työpöydällä* (2017) voi suositella myös lukijoille akateemisen yhteisön ulkopuolella. Suurin osa *Uushenkisyydenkään* tutkimusartikkeleista ei edellytä aiheen aiempaa tuntemusta, joten sille voi niin ikään odottaa tutkijoita laajempaa yleisöä. Kirjassa sivutaan myös esoteriaa ja okkultismia, mutta näitä teemoja tarkastellaan syvällisemmin muutama vuosi sitten ilmestyneessä *Moderni esoteerisuus ja okkultismi Suomessa* -teoksessa (2. painos 2020).

Kirja on jaettu neljään osaan: Kehystyksiä, Taide ja populaarikulttuuri, Institutionalisoituneen ja kansanomaisen uskon risteymiä sekä Terveys ja hyvinvointi. Nämä osat sisältävät yhteensä neljätoista tieteellistä artikkelia, jotka käsittelevät uushenkisyyttä osiensa teemojen mukaisesti. Kirjoittajat ovat pääosin tunnettuja nimiä suomalaisen uskontotieteen kentällä. Oma paikantumiseni Helsingin yliopiston humanistisen uskontotieteen kandi- ja maisterivaiheen väli- maastoon luo arviointiin omat haasteensa, mutta myös mahdollisuutensa. Tässä arviossa käsiteltäviin artikkeleihin eivät kaikki mahtuneet mukaan, ja joku muu olisi varmasti päättänyt nostaa teoksesta esiin jotain aivan muuta.

Kehystyksiä-osiossa kirjoittajat pyrkivät paikantamaan ja määrittelemään uushenkisyyttä erilaisista näkökulmista. Steven Sutcliffe lähestyy aihetta *etsijyyden* käsitteen kautta, joka auttaa ymmärtämään yksilöiden toimintaa ja liikettä erilaisten suuntausten parissa ja erityisesti niiden välillä. Tämä käsite nousee esiin useammassakin artikkelissa läpi kirjan, ja on vaihtelevan relevantti eri konteksteissa. Etsijyys on läsnä, sillä etsimällähän oppii, kuten käy ilmi myös useamman kirjoittajan artikkelissa ”Uushenkisyys oppimisen näkökulmasta”, joka lähestyy aihetta tapaustutkimusten ja oppimisen kautta. Tapaustutkimukset toimisivat hieman laajennettuina myös itsenäisinä artikkeleina, jolloin kirjaan olisi voinut tehdä vielä yhden luvun lisää. Tosin se jo tällaisenaan on hakemistoineen 471 sivua.

Toisessa osassa, Taide ja populaarikulttuuri, uushenkisyyttä jäljitetään taiteen kontekstissa (Mahlamäki & Kokkinen sekä Maskulin & Laitila) 1800-luvulle, new agen ns. ensimmäiseen aaltoon. Kanavointia, automaatiota, ilmestyksiä ja selvänäköisyyttä sekä niiden eroja taiteen kontekstissa tarkastelevassa tekstissä Tiina Mahlamäki ja Nina Kokkinen nostavat esiin suomalaiset taitelijat, kuvanveistäjän Sigfrid af Forsellesin ja kirjailijan Rauni-Leena Luukasen. Henkilöhistorioiden ohella valaistaan onnistuneesti historiallista kontekstia ja annetaan muita esimerkkejä vastaavasta taiteesta. Kanavoidun tekstin, jollaiseksi Luukasen *Kuolemaa ei ole* laskeetaan, esimerkeistä listaa olisi voinut jatkaa pidemmällekin, ja asiaan perehtymättömälle muun muassa Aleister Crowley'n *Lain kirja*, Topeliuksen *Maamme kirja* ja Krishnamurtin *Mestarin jalkojen juuressa* olisivat varmasti tietämisen arvoisia. Onneksi näihin esimerkkeihin ei kuitenkaan ole tyydytty, vaan huomiota on annettu muun muassa *Urantia*-teokselle ja Allan Kardecin *Henkien kirjalle*. Myös kuvataiteen yhteydessä vilisee nimiä joihin lukija voi tutustua halutesaan omatoimisesti lisää. Keskeisiä käsitteitä ovat *lumottu toimijuus* ja *mediaalinen taide*, joista jälkimmäinen on ensimmäisen vallassa, tai siitä inspiroituneena, tuotettua taidetta. Kuva- ja veistostaiteen yhteydessä kuvitusta olisi voinut olla enemmänkin. Erityisesti Ahola-Valoa koskevassa artikkelissa (Maskulin & Laitila) tämä olisi helpottanut lukijaa arvioimaan teoksista tehtyä, sinänsä perusteellista, sanallista kuvailua ja havainnoimaan sitä mikä jää kielellisen diskurssin ulkopuolelle. Vaikka kuvitusta onkin enemmän kuin missään muussa tämän kirjan artikkelissa, niin kaikista tarkastelun kohteina olevista teoksista kuvia ei ole.

Populaarikulttuurin ja uushenkisyyden kentät risteävät kauniisti, niin tietokonepelissä *Unreal World*, kuin Jere Kyyrön aiheesta tekemässä tutkimuksessakin. Erilaisten elementtien runsaus

on yhteistä niin pelille kuin artikkelillekin. Välillä toivoisi, että joitakin tutkimusmahdollisuuksia olisi hyödynnetty enemmänkin, kuten tekijöiden usko(nno)llista omistautumista pelin kehittämiseen, jossa taloudelliset kannustimet eivät ilmeisestikään ole olleet niitä merkittävimpiä. Rajaus peliin ja sen elementteihin on kuitenkin sellaisenaan onnistunut ja muu tutkimus saa tällä erää odottaa vuoroaan. Pelissä esitetty näkemys muinaissuomalaisesta uskonnollisuudesta liittyy vahvasti luontoon ja se eroaa täten monista yksilökeskeisistä uushenkisyyden muodoista. Toisinaan tämänlaista rajanvetoa luontouskon ja yksilökeskeisyyden välille on myös uushenkisyydessä tehty. Mielenkiintoista olisi myös tarkastella miten uskonto välittyy pelikokemuksessa. Siirtyykö pelaaja pelatessaan harjoittamaan uskontoa?

Lähimmäksi Utriaisien kenties tunnetuinta tutkimusta päästään Elisa Mikkolan artikkelissa ”Naiset toimijoina uushenkisyyden kentällä”. Tekstissä keskitytään naisten toimijuuksiin Lorna Byrnen enkelihenkisyyden yhteydessä. Mikkolan artikkelia edeltävässä, Helena Kuparin ja Mira Karjalaisen tekstissä ”Ortodoksisuuden viehätyks” tuodaan ilmi, että vaikka kääntymistä ortodoksisuuteen voidaan perustellusti tarkastella uushenkisyyden kontekstissa, ei kääntymisenäisten toimijuutta voida kuvailla etsijyyden käsitteellä. Toisin on kuitenkin enkelihenkisyyden kohdalla. Sutcliffelle etsijyys ilmenee ensinnäkin siirtymisessä erilaisista henkisistä diskursseista toisiin ja toiseksi erilaisten elementtien yhdistämisenä yksilölle sopivalla tavalla. Mikkolan tutkimuksessa etsijyys ilmenee näistä jälkimmäisessä muodossaan, jossa enkelihenkisyyteen yhdistetään erilaisia elementtejä ja toteuttamisen muotoja, enkelihenkisyyden pysyessä kuitenkin määrittävänä tekijänä. Uushenkisyyden määrittelyn kannalta Mikkolan tekstissä on mielenkiintoista uskonnollisen ja henkisen kentän tarkastelu toisistaan erillisinä. Tässä suhteessa se puolestaan eroaa seuraavasta, Essi Mäkelän artikkelista, ”Tosissaan, muttei vakavissaan”, jossa uskonto ja henkisyys näyttäytyvät tarkastelun puitteissa synonyymeinä. Yhteistä näille teksteille puolestaan on niiden esiin tuoma uskonnollisten auktoriteettien haastaminen. Mäkelän artikkeli tarkastelee oman määritelmänsä mukaisesti transgressiivisiä uskontoja: The Satanic Temple, Perkeleen Temppele ja Pastafarismi. Transgressiivisuus tarkoittaa tässä yhteydessä suuntausten pyrkimyksiä saada virallinen hyväksyntä uskontona ja haastaa käsityksiä uskonnon käsitteestä. Tarkasteltavista uskonnoista The Satanic Temple ja Perkeleen Temppele ovat vahvasti kytköksissä toisiinsa ja edustavat erityisesti konservatiivikristittyjen arvomaailman kritiikkiä. Täten ne näyttäytyvät eräänlaisena liberaalina humanismina. Pastafarismi puolestaan liittyy selkeämmin niin sanottuihin parodiauskontoihin, jotka haastavat uskonnollisille yhteisöille myönnettäviä erivapauksia eri yhteiskunnissa. Legitimaation näkökulma nousee esiin myös aiemmin kirjassa mindfulnessin tapauksessa ja seuraavassa osassa reiki-parantamisen yhteydessä.

Uushenkisyyden ehkä näkyvin ja eniten yhteiskunnallista keskustelua herättävä aspekti – sen rooli terveydenhoidon kontekstissa – otetaan tarkasteluun viimeisessä osassa Terveys ja hyvinvointi. Ensimmäisessä artikkelissa, ”Vaihtoehtoiset ja täydentävät hoitomuodot” (Complementary and alternative medicine, CAM), Katriina Hulkkonen ja Minna Opas tarkastelevat CAM-harjoitteita tutkimuskenttänä, mikä onkin jo yhteiskunnallisestikin tarpeellista ja tekee selväksi esimerkiksi eron tukevien ja vaihtoehtoisten hoitomuotojen välille, joista jälkimmäisistä puhutaan toisinaan myös arvottavasti uskomushoitoina. Tutkimusta aiheesta esitellään laajasti, kuten siinä olevia aukkojakin, mikä auttaa pääsemään kärryille tämänhetkisestä tutkimuksen tilanteesta ja suuntautumisesta. Tapaustutkimuksia aiheesta on kirjoittajien mukaan tehty huomattavan paljon, mutta tulosten liittäminen laajempiin konteksteihin ja niiden keskinäinen vertailu on vielä pitkälti puutteellista. Kirjoittajat huomauttavat uushenkisyyden tutki-

muksen olevan tärkeää erityisesti tutkittavien itseidentifikaation ja paikantumisen näkökulmasta, ja siitä kuinka he tekevät eroa uskonnon ja henkisyyden välille. Tästä näkökulmasta se onkin varmasti hyödyllinen rajaus ja tutkimuskohde uskontotieteen ilmiökentässä.

Linda Annusen artikkeli ”Äänimaljat kumppaneina” ja Outi Pohjanheimon ”Intuitiivinen ja maaginen ajattelu reikiparantamisessa” edustavat eniten sitä, mitä olisin itse etukäteen ja intuitiivisesti ajatellut uushenkisyytenä. Osittain autoetnografisessa tutkimuksessa reikihoidoista Pohjanheimo yleistää uskottavasti reikin yhteydessä esiin nousevia elementtejä koskettamaan myös laajemmin uushenkisyyden kenttää. Esimerkiksi leikillisuus, luova toteuttaminen ja ambivalentti suhde näkymättömään tai yliluonnolliseen ovat elementtejä, joita voidaan havaita myös muissa teokseen kootuissa tutkimuksissa. Autoetnografian ja dekonstruktion lisäksi artikkelissa huomioidaan myös harjoituksessa syntyvää vuorovaikutusta ja fysiologisia vaikutuksia, jotka ovat tarkemmin todennettavissa myös luonnontieteellisin metodein. Vaikutusten syitä lähestytään myös luonnollisten selitysten kautta. Artikkelissa yhdistyvät erilaiset lähestymistavat ovat huomattavan erilaisia ja tukevat toisiaan loppupäätelmissä.

Uushenkisydessä korostuu etnografinen tutkimus, mikä Utriaisien juhla- ja juhla- ja juhla-kin. Aihetta lähestytään kuitenkin myös muista näkökulmista. Määrällistä tutkimusta hyödyntävät artikkelissaan esimerkiksi Ketola & Sohlberg sekä Jakonen & Kamppinen. Ilmiöiden teoreettisempaa tarkastelua edustavat puolestaan esimerkiksi Sutcliffe, Hjelm ja Mäkelä. Tutkimuskohteiden kirjo on laaja, joten kirjasta löytyy myös rajatummista aiheista kiinnostuneille mielenkiintoisia artikkeleita. Tarkastelun ulkopuolelle jäävien tutkimusta kaipaavien kohteiden määrä on kuitenkin jo tutkittuja aiheita runsaampi, ja toivoa sopii, että tutkimusta aiheesta on tulossa runsain mitoin lisää. Ilmiön moninaisuus hämärtää sen rajoja, jos ne ikinä mitenkään selviä olivatkaan. Tämä kertoo ennen kaikkea sen joustavuudesta, mutta herättää myös kysymyksen termin hyödyllisyydestä. Kuinka mielekästä näin erilaisia suuntauksia on tarkastella yhden määritelmän pakenevan kategorian kautta? Saman kysymyksen voi tosin esittää myös uskonnolle. Tässä mielessä uushenkisyyden tutkiminen onkin kuin kotonaan uskontotieteen huomassa. Teos on myös ilmaiseksi saatavilla netissä, mistä täytyy olla avoimen tieteen ja kulttuurin edistämisen puolesta kiitollinen.